

La Guerra de Successió El 1714 a Sant Martí

Joan Carles Luque

En la lluita final contra els exèrcits borbònics en el conflicte bèl·lic conegut com la Guerra de Successió es parla sobretot de Barcelona, però els anomenats pobles del pla de Barcelona, entre els quals hi havia Sant Martí de Provençals, també van patir les conseqüències del conflicte bèl·lic.

La guerra per la Corona espanyola entre Felip de Borbó i Carles d'Àustria va esclatar a mitjan 1701, quan els austríacs, que més endavant van tenir el suport de la Gran Bretanya, les Províncies Unides i Portugal, van envair les possessions espanyoles a Itàlia. A partir d'aquell moment es va desenvolupar una guerra internacional que va implicar totes les potències europees. França, Baviera i Espanya van donar suport a Felip de Borbó, nét de Lluís XIV de França, mentre que l'arxiduc Carles comptava amb la Gran Aliança i el suport d'alguns petits estats alemanys.

La guerra prengué un gir important quan l'any 1705 el Principat va fer costat a l'arxiduc Carles, a qui van proclamar rei a Barcelona el novembre d'aquell any. A partir d'aquell moment, la guerra internacional esdevingué una guerra peninsular. La Corona de Castella es mantingué fidel a Felip de Borbó, mentre que la Corona d'Aragó es decantà per Carles d'Àustria. Com en tota guerra civil, la divisió no va ser homogènia; alguns castellans militaren activament en el bàndol austriacista, mentre que alguns catalans —els malnomenats *botiflers*— es mantingueren fidels a Felip de Borbó.

Milicià de la Companyia de Pagesos de Sant Martí. Durant el setge, els pobles del pla van aixecar un seguit de companyies de voluntaris amb els pagesos refugiats dins la ciutat. La Companyia de Pagesos de Sant Martí defensava el reducte de Santa Eulàlia.

IL·LUSTRACIÓ DE FRANCESC RIART.
ELS EXÈRCITS DE CATALUNYA (1713-1714).
RAFAEL DALMAU, EDITOR. BARCELONA, 2007

La guerra fou llarga i particularment dura per a Catalunya, malgrat que en dues ocasions Carles d'Àustria pogué apoderar-se de Madrid i va semblar que posava fora de combat Felip de Borbó. Però la fidelitat dels castellans i el suport de les tropes que li enviava el seu avi van mantenir Felip en el combat.

Finalment, Carles d'Àustria renuncià a la Corona espanyola a canvi d'obtenir ell i els seus aliats les possessions espanyoles a Europa i diversos privilegis econòmics. La signatura del Tractat d'Utrecht (abril del 1713) va significar l'abandonament per part de Carles dels seus súbdits catalans. El mes de juny, les forces militars de Carles evacuaven el Principat; el seu cap, el mariscal Starhemberg, va aconsellar a la Junta de Braços —el govern català— que pactés la capitulació amb l'objectiu d'evitar mals majors.

A mitjan juliol, la Junta de Braços —dominada pel sector popular— va apostar per la resistència amb el lema «Privilegi o mort». Pocs dies després, el 25 de juliol, les primeres avançades de la cavalleria borbònica arribaven a la ciutat. El dia 30 de juliol es consolidava el setge. Un exèrcit d'uns 30.000 soldats —entre francesos i castellans—, dirigits per un italià, el duc de Populi, esperava expugnar la ciutat en pocs mesos.

Populi va dividir l'exèrcit en tres grans cossos. Els regiments espanyols cobrien el sector entre l'Hospitalet i Collblanc; un segon cos d'exèrcit, format per regiments espanyols i francesos, anava des de Sarrià fins a Gràcia. Finalment, el sector més important fou confiat a tropes franceses i estava situat des del Guinardó fins a Sant Martí.

La gent que vivia als municipis del pla —Gràcia, Sant Andreu de Palomar, Sarrià, Sant Gervasi de Cassoles i Sant Martí— va fugir a Barcelona davant l'arribada dels borbònics. Era una mesura lògica. Aquests pobles ja havien patit en altres ocasions —1651, 1697, 1705, 1706— els efectes de l'arribada dels soldats. Els saqueigs, les viola-

cions i la destrucció de tota mena eren fets que anaven units de manera natural a l'arribada de les tropes. Els habitants del petit poble de Sant Martí i de les diferents masies que hi havia, sobretot al Clot, es van refugiar a Barcelona amb les seves pertinences i els animals. Allí, els pagesos van ser enquadrats en una companyia de voluntaris coneguda com a Companyia de Pagesos de Sant Martí, que també incloïa pagesos de Gràcia i del Guinardó. El seu cap era el capità Jeroni Boixadell. L'altra unitat germana era la Companyia de Pagesos de Sarrià. Aquestes dues companyies estaven agregades al regiment de la Coronela.

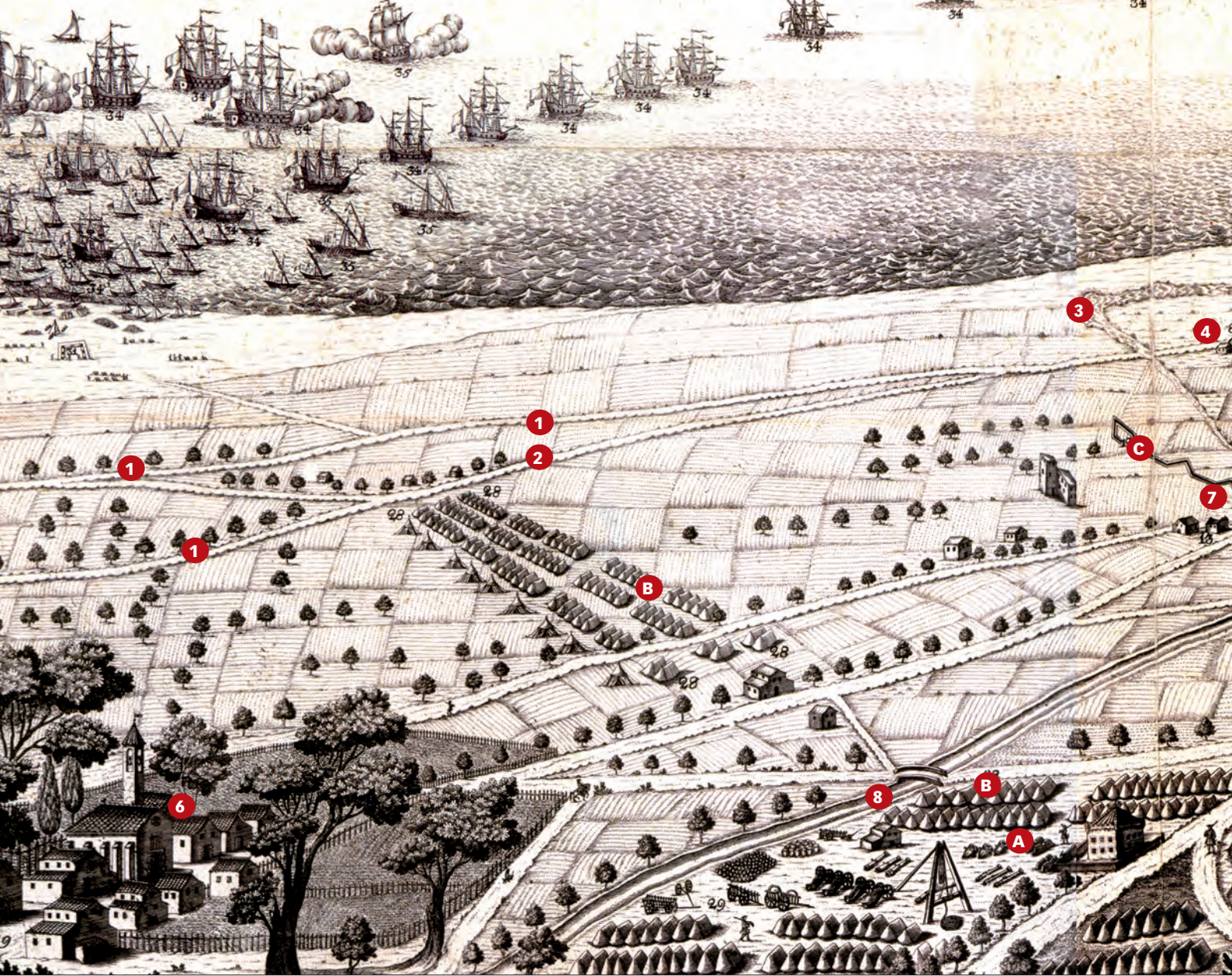
Els regiments francesos que es trobaven en el sector de Sant Martí van començar una doble tasca. D'una banda, com la resta de l'exèrcit borbònic, van situar en bateria la seva nombrosa artilleria i van començar un mortífer bombardeig sobre la ciutat. L'artilleria no tan sols disparava sobre els llenços de la muralla per obrir un forat, sinó que bombardejava l'interior de la ciutat en un intent de minvar la moral de la població civil. Durant el setge van caure sobre Barcelona unes 30.000 bombes, un terç de les edificacions van quedar destruïdes, i un altre terç, molt malmeses.

D'altra banda, l'exèrcit borbònic va començar

a obrir una línia de trinxeres en el sector del Besòs amb l'objectiu d'apropar-se al màxim a la ciutat per llançar l'assalt final. Escollir el sector del Besòs no va ser casual. Els terrenys eren més argilosos i menys durs i, per tant, la tasca d'excavar trinxeres i travesseres d'aproximació era més senzilla. El 12 primera travessera. Un punt important del sistema ofensiu borbònic descansà en el fortí conegut com a reducte de la Granota. Aquest indret es trobava en el que avui és la cruïlla dels carrers de la Llacuna i Pere IV. Era un petit fortí fet de pedra i fang amb una guarnició poc nombrosa, una companyia de fusellers a tot estirar. Era la posició més avançada de tot l'exèrcit borbònic. El seu objectiu era molt senzill. Tancava el setge en l'extrem més proper al mar impeding l'arribada de reforços, queviures o municions als barcelonins, tot i que fer arribar municions i queviures era il·lusori, no tan sols perquè aquesta via d'entrada era un aiguamoll que dificultava el transport amb carros, sinó també perquè la duresa borbònica sobre la resta del Principat impedia l'arribada de qualsevol mena d'ajuda.

A principis d'abril del 1714, el setge era un fracàs per a l'exèrcit borbònic. L'artilleria catalana

El francès Jacques Rigaud (1680-1754) va elaborar un seguit de gravats on va recollir tot el setge de Barcelona. En aquest dibuix podem reconèixer, a l'extrem esquerra de la imatge, l'església de Sant Martí de Provençals.

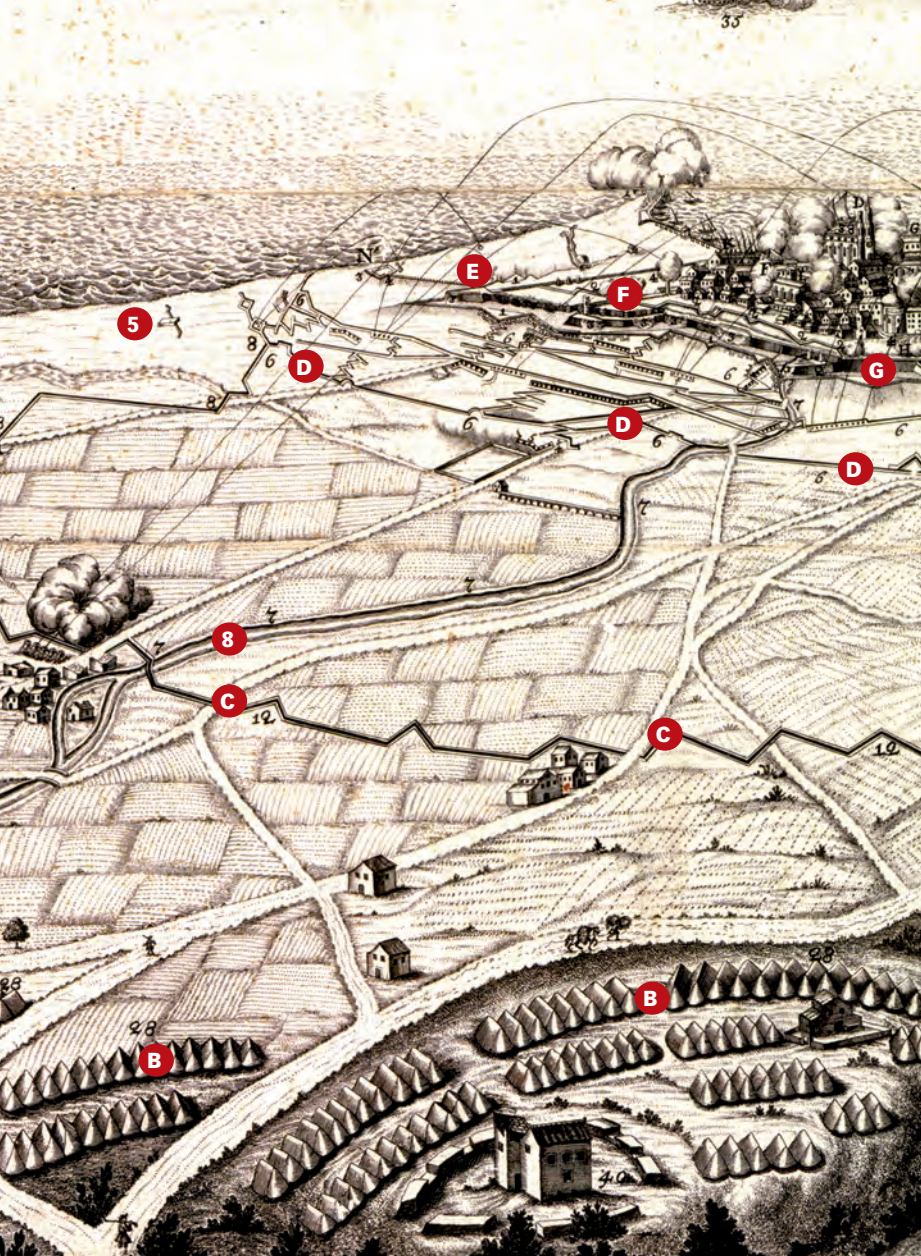
Detall del plànol del setge de Barcelona de l'any 1714. Es veu de manera detallada la situació de les forces que assetjaven la ciutat i serveix, per tant, per identificar elements urbans de Sant Martí a principis del segle XVIII.

«BARCINO MAGNA PARENIS». FRANCESC DE SANTACRUZ LUNELL. VIENA, 1716. ARXIU HISTÒRIC DE LA CIUTAT DE BARCELONA

- 1** Camí Antic de València
- 2** Carretera de França
- 3** La Llacuna
- 4** La Granota
- 5** Casa del Morbo – Llatzeret
- 6** Església i primer nucli de Sant Martí
- 7** El Clot
- 8** El rec Comtal
- A** Parc d'artilleria de Berwic
- B** Campaments de les tropes franceses
- C** Línies de contraval·lació

Plànol de Barcelona, fet per un militar de les tropes que defensaven la ciutat, on podem veure les línies d'aproximació –trinxeres i travesseres– de l'exercit borbònic. A la vegada podem observar els punts forts de les defenses catalanes, baluard de Portal Nou i Sant Clara. També es pot apreciar la situació del Canyet i l'església de Sant Martí de Provençals.

- D** Trinxeres amb bateries de canons i morters
- E** Baluard de Llevant
- F** Baluard de Santa Clara
- G** Baluard del Portal Nou

havia destruït una bateria de morters que els francesos havien col·locat al Clot. L'estratègia de Populi de reduir la ciutat per mitjà de les bombes no havia donat resultat. Finalment, Lluís XIV va enviar un dels seus millors generals, James Fitz-James Stuart, duc de Berwick, que va prendre el comandament el juliol del 1714. Amb ell van arribar més canons i morters i, sobretot, deu batallons de refresc francesos. En aquells moments, les forces de francesos, castellans, valons i italians sumaven uns 45.000 homes. En canvi, Barcelona estava defensada per poc més de 1.400 soldats regulars i uns 4.000 voluntaris agrupats en el regiment de la Coronela.

La direcció de Berwick es va notar ràpidament. El seu enginyer en cap, Dupuy-Vauban, va aconseguir en poc més de dos mesos construir una triple línia de trinxeres a Sant Martí i obrir una

esclatxa a la muralla entre els baluards del Santa Clara i Portal Nou. Es va taponar el Comtal, que va esdevenir un ramal de la trinxera. A mitjan juliol, es va començar a construir la darrera trinxera a poc menys de 500 metres de la muralla. Aquesta línia va marcar l'assalt final. Malgrat les sortides que feien les tropes catalanes, a finals de mes la trinxera estava construïda i l'artilleria va començar a bombardejar de manera constant la muralla fins a esmicolar-la.

El 12 d'agost, després d'una intensa setmana de bombardeigs, les forces borbòniques es van llançar a l'assalt en un intent de conquerir el sector que anava des de Portal Nou fins a Santa Clara, inclosos els reductes. La ciutat va resistir l'embranchida. Alguns historiadors consideren que no era un atac en tota regla, sinó una prova de força per conèixer l'estat dels defensors.

A principis de setembre, Berwick havia ultimat el pla d'assalt definitiu. Durant la matinada de l'11 de setembre, des del seu quarter general, instal·lat a Sant Martí, Berwick va veure desfilar els 26.000 homes que componien la força d'assalt. Agrupats en 41 batallons, el seu objectiu era apoderar-se del baluard del Portal Nou —avui a l'Arc del Triomf— i dels baluards de Santa Clara i Llevant, on avui es troba el Parc de la Ciutadella. La III Divisió francesa, formada per tres brigades amb més 6.500 soldats, tenia per objectiu ocupar des del baluard de Llevant fins al reducte de Santa Eulàlia. Tots els efectius eren francesos. Davant seu estaven les restes de la gent de Sant Martí, el que quedava de la Companyia de Pagesos, que tenia com a missió defensar el reducte de Santa Eulàlia.

Les tropes borbòniques van ocupar la llarguíssima trinxera d'assalt, el que avui seria el carrer de Marina. A dos quarts de cinc de la matinada, tota l'artilleria borbònica va disparar contra la ciutat. Cinc minuts després el bombardeig s'aturà i els soldats castellans i francesos van avançar en formació de batalló contra la ciutat.

A dos quarts de quatre de la tarda, l'exèrcit català va tocar «parlament» i el conseller Duran, el coronel Ferrer i el general Sans van pactar amb el duc de Berwick les condicions per rendir la ciutat. L'endemà, 12 de setembre de 1714, la ciutat es rendia formalment a les tropes de Felip V. ●